

УДК 159.922.1

ПЕРСПЕКТИВИ ДІАЛОГУ ЦІННІСНИХ ПАРАДИГМ В УКРАЇНІ ЯК ПРИНЦИП СИСТЕМНОСТІ ПОЛІТИКИ

Олександра Сорокопуд

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна
e-mail: Olexandra@gmail.com*

У статті досліджено сутність ціннісних парадигм в українському політичному контексті крізь призму постмодерністської інтерпретації мовних ігор. Запропоновано здійснювати оцінку систем політики із фокусом на природі діалогічних відносин. Розглянуто перспективи політичних діалогів на кордонах метанаративів в умовах деструкції системності політики в Україні.

Ключові слова: діалог, мовні ігри, метанаратив, система політики, політичні цінності

Враховуючи сучасний стан політичної системи в Україні, яку характеризують криза системних зв'язків, високий рівень корупції в державних органах, сегментність громадянського суспільства, відсутність циркуляції правлячих еліт та низка інших деструктивних факторів, особливої актуальності набуває проблематика ціннісних основ суспільства та їх потенційних можливостей щодо трансформації процесів конструювання політики. Жан Франсуа Ліотар у працях «Відхилення виходячи із Маркса та Фройда» (1968), «Постмодерні умови: звіт про знання» (1979), «Суперечка» (1983), «Склеп інтелігенції» (1984), «Поза гуманністю: рефлексії часу» (1991) фіксує аспекти зіткнення та умови формування діалогу ціннісних парадигм, які він називає метанаративами.

Лейтмотивом «Постмодерних умов: звіту про знання» є сучасна ситуація, за якої метанаративи перестають бути способом легітимації знання. Метанаративи – це «великі оповідання», що претендують на універсальність, домінування в культурі та «легітимацію» політичних, наукових, філософських та інших систем у соціумі. Вони пов'язані з потужною гегеліанською філософською традицією, однак не однозначно, а як поле для широкої філософської дискусії, до якої долучаються на різних етапах та у різних форматах проблематика «долі» М. Гайдегера, «археологія» знання М. Фуко, синхронна дисконтинуальність когнітивної, моральної та естетичної раціональностей І. Канта, парадокс С. К'єркегора, перспективізм Ніцше. Філософський діалог щодо легітимності цілісності тривав задовго до його озвучення в постмодернізмі, що відтворює позиція У. Еко, який стверджував, що у кожній епохи був свій постмодернізм. Однак, у Ліотара розлучення із цілісністю має принциповий характер, через який його часто пов'язують із постмарксизмом. Момент сумніву у цілісності, яку сприймають як велику втрату – це, поза сумнівом, момент модерний. Постмодерн

ґрунтується на множинності як необхідній умові і партикуляризм цілісності або плюралізм цілісностей фіксує як факт.

У праці «Суперечка» мовні ігри виступають не тільки методом постмодерних досліджень, як у попередньому творі, але й набувають політичного значення. Ліотар стверджує, що гетерогенність мовних ігор призводить до суперечностей, конфліктів, принципових неузгодженостей. Агностика мовних ігор спричиняє постійний дисбаланс та боротьбу між ними. Даний стан напруженості та змагання не монополізований системами знання, адже «соціальні зв'язки утворюються із ігрових мовних ланцюгів. Суспільство є сукупністю різних мовних практик. З цього безпосередньо видно суспільну вибуховість обраних мовних і філософських схем» [2, с. 198-199]. Змістове наповнення та структура політики зазнають радикальної зміни – лінійній скерованості до консенсусу (як у варіанті «гегемонії» Грамші чи «відкритості» Габермаса) протиставляється мережевість мовних ігор із поляризацією у принципову розбіжність, яку Ліотар називає паралогією. Принцип паралогії має на меті віддзеркалити складність сучасності та дати не ідеологічну, а дійсну назву реальності та перспективам політики.

У ширшому розумінні ми повертаємось до просторово-часового континууму та трансформації його етнокультурної одиничності у багатомірну реальність постіндустріального суспільства, яку фіксує твір «Поза гуманністю: рефлексії часу». Людство вдосконалює механізми запам'ятовування себе, і логіка даного процесу інкорпорована у політиці. Новітня культура лише по-новому її структурує, і така структура в найзагальніших рисах віддзеркалює трансгресію та плюральність, набуваючи вигляду «Електронної та інформаційної мережі, поширеної по всій планеті, що дає підґрунтя для зростання глобальної здатності запам'ятовування яка може здійснюватись у космічних вимірах, без тих меж, які притаманні традиційним культурам» [11, с. 64]. Передбачається, що системи політики мають засвоїти нову якість, щоб вмістити дискретність мережі та її дивергентні форми, не тоталізуючи смислових значень.

Системність політики закріплюється у ціннісних значеннях через локалізацію консенсусу у ціннісній парадигмі, адже «даний напрямок відповідає еволюції соціальних взаємодій, де тимчасовий контракт насправді витісняє постійні установки у професійних, афективних, сексуальних, культурних, сімейних, міжнародних галузях... У кожному випадку мова йде не про те, аби запропонувати «чисту» альтернативу системі, але ми... знаємо, що вона буде на неї подібною» [7, с. 158], а також перспективізм справедливості та невідомого. Ліотар критикує демократію за той метанаратив, який вона в собі інкорпорує. Прив'язка до метанаративу означає поглинання багатоманітності дискурсів, «вписуванням» їх у структури ієрархічних зв'язків. Ідея справедливості означає неминучість конфлікту, отже політична форма має вміти із ним поводитись. Демократична перспектива полягає у залученні у конфлікт та інтенсифікацію обговорення для вияву розбіжностей. Політика обговорення має включати кілька видів дискурсу, сприяючи відчуттю відмінностей, їх артикуляції, їх можливості.

В цьому полягає відмінність постмодерного трактування політики від марксистського: політика є завжди актуальною та задіяною в просторі соціуму, адже його гетерогенність природна та нездоланна. Мета політики *бути* в даній гетерогенності, пізнавати її, розв'язувати та занурюватись знову у неминучу

суперечність. Реальність такої політики може зникнути тільки в умовах розгортання метанаративу, в якому політика темпоральна, регламентована та вичерпна. Революція змінює оповідку метанаративу та його героїв, але не межі: «сьогодні ми знаємо, що Жовтнева революція була успішною тільки в розумінні Марксизму, і що кожна революція робить (в цьому і є успішною), то це відкриття того самого циклу заново» [11, с. 28]. Контекстні діагнози можуть змінюватись, однак одна і та ж сама загроза тотальності відновлюється в новому порядку.

Мета даного дослідження полягає у визначенні перспектив діалогу тих ціннісних парадигм, які артикульовано у дискурсі на системному рівні української політики. Відповідно до поставленої мети із застосуванням постмодерністської «методології», зокрема, мовних ігор Ліотара, передбачається виявити та проаналізувати ці ціннісні парадигми, визначити їхню діалогічну складову.

Кордони існують не тільки між державами. Вони здавна розмежовували етноси, згодом нації, виявляли себе поміж різних цивілізацій, слугували розвитку світових та локальних релігій, складали суть ринкової та планової економічних систем, проникали поміж чоловіків та жінок. На прикордонні у всі часи точились війни. І велися переговори. З досвіду останніх кристалізувалась ідея великого об'єднання через пошуки компромісів – Організація Об'єднаних Націй, Світова Рада Церков, Концепція рівних прав та можливостей не зруйнували кордони, але навчилися їх визнавати та досліджувати.

В Україні теж багато ціннісних кордонів-меж. Глибоких, з різними історичними коренями, неоднаковим змістом, великим потенціалом розвитку або й енергією руйнування. Власне в цьому контексті і можемо називати Україну маргінальною – віддалення від одного кордону є наближенням до іншого, при тому ціннісні «ентропійні бар'єри» (І. Пригожин) діють подібно до природних, тобто «відділяють дозволені початкові стани від заборонених. Такий бар'єр неможливо подолати технічним прогресом, він безмежно високий. Ми більше не маємо підстав мріяти про мандри у часі. Технічний прогрес може тільки наблизити нас до швидкості світла, але ми ніколи не зможемо подолати її» [10, с. 244]. Мовою сучасної української політики дана ситуація маркується у полярних варіантах: множинність цінностей визначає складність політики, тому у першому випадку Державець по можливості не віддаляється від добра, але й не відрікається зла при необхідності, як і личить послідовнику макіавеллізму. Проблема тут не тільки в тім, що слідуючи цій логіці Україні доведеться «задкувати» у власне майбутнє починаючи з 1513 року через Утрехтську унію, Декларацію незалежності, Третій Рейх, Соляний марш, Перманентну революцію, Декларацію прав людини, та через Третій світ до двох перших, але й у принциповому небажанні та й неможливості відрізнити «ентропійні бар'єри» українського суспільства. В іншому варіанті, декотрі з кордонів, переважно завдяки процесам глобалізації, стають помітними та знаковими у політичному, економічному, соціальному дискурсах. Висвітлення кордонів спричиняють прийняття нових Законів України та окремих політичних рішень. Проблема в тім, що на виконання останніх найчастіше бракує «політичної волі», механізмів імплементації та коштів у Державному бюджеті. У підсумку, настає криза. Її деструктивний характер змушує замислитись над тим, що є найціннішим здобутком України, що за будь-яких умов має бути збереженим, відтвореним, дійсним. Парадоксально, але відповідь на цей виклик лежить у природі ціннісних «ентропійних бар'єрів», які спричиняють те,

що Мішель Фуко називає «трансгресія» аж до неможливого, тобто до існування простору перетину бар'єрів, які самі по собі є цілісними, нездоланими.

Про які саме ціннісні бар'єри чи кордони тут йдеться? Насамперед, в методологічному плані ми розглядаємо українську модель крізь призму методу мовних ігор Ліотара. Застосовуючи принципи, притаманні постмодерному мисленню, ми зосередимось на ціннісних суперечностях з метою їх висвітлення та усвідомлення їх ролі у структуруванні політичних діалогів. Мова йтиме про розмежування двох великих цивілізацій – Східної та Західної. Їхні сутності та принципи розвитку так чи інакше визначені у працях А. Тойнбі, Л. Гумільова, С. Гантінгтона, Ч. Моріса, Р. Кіся та багатьох інших. Географічно Україна розташована на межі цих двох цивілізацій, однак чи означає це, що «ентропійний бар'єр» має свої географічні координати? Дискусії на предмет того, чи «насправді» Європа закінчується десь за Меттерніховим садом, чи поняття Європейського Союзу і власне Європи є тотожними, які межі має Азія і як геополітика розташовує на «великій шахівниці» (З. Бжезінський) Росію чи Туреччину яскраво виявляють проблемність у цій сфері. Оскільки нас цікавлять тільки такі кордони, які відповідно до сучасних уявлень неможливо зруйнувати, перенести чи відкрити, то їх пошук ми зосереджуємо у ментальності соціуму, який географічно формувався і визначався на території всієї сучасної України.

Індивідуальний «ентропійний бар'єр» – це бар'єр ціннісних архетипів, тобто «кодів історичної пам'яті людства» (К. Юнг), які, за тлумаченням О. Донченко та Ю. Романеска, «виявляють себе у особистості та досвіді окремої людини, не замикаючись на ньому, а продовжуючись у тому, що називають «візантійсько-слов'янською психокультурою» [4, с. 21-30]. Якщо вдатись до мови образів, то в даному випадку відбувається зіткнення символічних особистостей Заходу та Сходу. З одного боку маємо фігуру Фауста, з його загостреною суб'єктністю. Його буття – це активне переживання світової гармонії, краси, релігії, дійсності. Фауст протиставляє себе світу, адже таке протиставлення розширює межі пізнання. Фауст не зупиняється перед неможливим, нові виклики бентежать його гострий розум, і навіть у ситуації абсурду він самостійно знаходить для себе відповідну роль. На противагу йому, фігура Будди, спочатку строгого аскета, а згодом проповідника нового вчення про спасіння, є знаковою для культури Сходу. За переконаннями Будди, не існує нічого індивідуального – навіть душі. Якщо людині вдається знищити в собі бажання, пристрасті та думки, вона позбудеться страждань та наблизиться до нірвани – стану абсолютного спокою, занурення в стан речей, повної незалежності від зовнішнього. Отже, якщо Фауст робить усе, щоб пізнати Універсум у собі, то Будда цілком розчиняє себе в Універсумі, відповідаючи тому переконанню, що «європейським героєм є той, хто в драматичному напруженні доходить до вершини совісті: святий, містик, мученик. Усупереч тому, американським чи російським героєм є той, хто найбільше відповідає поширеному ідеалові щастя, хто має успіх і не страждає, бо цілком пристосувався до довкілля. Зразок людини в нас – це виняткова, визначена людина. Для них натомість ідеалом є пересічна людина, матеріал або продукт статистики» [12, с. 22-23]. Формування українського менталітету не позбавлене впливів військових та інших зовнішніх втручань, реформ, революцій, пересування географічних кордонів та множини інших вагомих факторів, які залишили у спадок складну систему взаємопов'язаних характеристик: «зоологічний індивідуалізм корелює з інтровертивністю та екзекутивністю і посилюється за їхній рахунок,

оскільки придушує соціетальне начало й організовану соціальну взаємодію. Тому історія української психокультури являє собою феноменологію маргінальності, демонструє позицію втечі від світу, індивідну автаркію» [4, с. 263]. Мрійливий естет, який десь у крайній хаті, «з Любов'ю і журбою наодинці» творить мальовничі міфи, щоб потім емоційно їх пережити, будучи глибоко переконаним, що надмірна активність є зайвою, бо доля має вирішальну роль. Чи це і є по суті неможливий компроміс Фауста з Буддою? Якими можуть бути його наслідки?

Ще один ціннісний бар'єр покликаний розмежувати розвиток сучасного економічного мислення. В теорії існує своєрідна межа, щоб відділяти культуру від економіки. Така «дистильована» економіка може бути предметом вивчення, але втрачає свою сутність в умовах глобалізації та технологічного поступу. Проте це не означає, що існує тільки один «правильний» спосіб рефлексії культурних особливостей в економіці. Практика економічного розвитку сучасного Заходу – це практика «проектування» ідеї та простору її втілення в умовах ринку. Для успішної реалізації такого типу бачення система має бути закритою політично (США) або просторово (Європейський Союз). Однак за умов діалогу цивілізацій, культур, народів, політичних спільнот жоден з принципів не є визначальним, жоден з економічних порядків – цілісним. Саме тому, Європа шукає чи радше «проекує» незавершену єдність через культурні, релігійні, етнічні, соціальні та економічні різноманітності, а США – через розгортання себе у світі. З іншого боку, східна ментальність покладається на домінування «вічних істин», метанаративів, які мають ціннісне підґрунтя і не можуть бути змінені. На таких принципах будуються ідеологічні дихотомії: «свій - чужий», «друг - ворог», «українець - москаль». Уникнути бінарного стилю мислення є складним завданням, однак коли окремі опозиції є настільки принциповими, що визначають логіку структурування політичної системи в цілому – поле компромісу звужується. За таких умов планова економіка є притаманною внутрішньо, адже в такому ритмі буття зміни можна передбачати і навіть визначати заздалегідь. Проблема в тім, що навіть коли «ворог» міняється місцями з «другом», а «свій» з «чужим» система продовжує діяти за старими стандартами, так ніби і досі служить старому пану. Адже, східна ментальність не передбачає, та й не може передбачати змін такого типу. Влада у східному розумінні конструюється в єдиній ієрархії і триває вічно – Піраміди Єгипту до цього часу служать владними символами великих царів.

Іншим прикладом унікальних українських кордонів є кордон між чоловічим та жіночим «світами». Якщо в Західній Європі та США жінки мають спільний досвід перетворення з речі (власності, трофею, об'єкту бажання) на людину через маніфестацію свого незалежного буття (Христина Пізанська, а згодом Симона де Бовуар, Маргарет Фуллер), своїх прав (Мері Воллстонкрафт) та участі в політичній сфері (через масові демонстрації та голодування суфражисток), а жінки Азії – досвід покори та закритості світу чоловіків (жінка покидала дім тільки двічі – спочатку у весільній сукні, а згодом - у домовині); то історія жінки в Україні не вичерпується східними гаремами (Роксолана) та маніфестацією своїх прав (Софія Окуневська, Уляна Кравченко, Олена Грицай). Українка майже у всі часи була позбавлена «фортифікаційного захисту» приватної сфери, адже війна, окупація, терор, репресії, катування надовго або й назавжди унеможлилювали участь чоловіка у родинному житті. Тож жінки в Україні набули унікального досвіду самостійного ведення

господарства і оборони його і родини від нападників, представництва на засіданнях в Сеймі та виступів на вічах, заснування монастирів та шкіл, піклування про знедолених. У короткі мирні часи «жінки козацьких старшин мали гроші, доходи з родинних маєтків і цілковиту незалежність у подружжі. Деякі навіть жили в окремих резиденціях та зустрічались з чоловіками тільки у святкові дні» [1, с. 35]. На початку двадцятого століття українки займали активну громадську позицію (Наталя Кобринська, Ольга Кобилянська, Леся Українка), брали участь у виборах (Софія Русова, Валентина Нечаївська, Олімпія Пашенко та Софія Любинська були обрані до Української Центральної Ради у квітні 1917 року, а Валерія О'Коннор-Вілінська, Зінаїда Мирна та Людмила Старицька-Черняхівська входили до Малої Ради), йшли до війська (Олена Степанів, що очолювала окрему стрілецьку соту, стала першою жінкою в армії Австрійської імперії, а також Софія Галечко, Гандзя Дмитренко, Павлина Михайлишин та інші), засновували газети («Наша мета», 1918), піддавались польським арештам за активну національну позицію (Дарія Герасимович, Марія Чиж), шкодували, що їх «відсунули до кухонних справ» (Милена Рудницька) і вони мало боролись за Львів у листопаді 1918 року, їздили на зустрічі Міжнародного союзу суфражисток до Відня, Риму, Парижу, Праги, писали книги та вірші, співали, малювали... Спостереження Леопольда фон Захер-Мазоха, зроблене на початку двадцятого століття з приводу того, що «латинський, італійський, французький впливи довго і необмежено панували в освіченому світі; багато в чому вони повинні були пом'якшити німецький та англійський... Слов'яни теж братимуть участь у загальному творенні людської культури, і не в останню чергу – в перетворенні суспільства та у стосунках чоловіка і жінки...»[5, с. 24] дає підстави розгорнути дискусію довкола винятковості та прогресивності української моделі рівних прав та можливостей жінок та чоловіків.

Аналізуючи ситуацію в системах політики сучасної України щодо забезпечення гендерної рівності, варто наголосити, що на законодавчому рівні принцип рівних прав та можливостей жінок та чоловіків закріплено у статті 24 Конституції України. Проблематика прав жінок була ключовим аспектом обговорення під час Парламентських слухань 2004 р. «Становище жінок в Україні: реалії та перспективи». Рекомендації даних слухань, зокрема включали: вивчення питання щодо створення Комітету Верховної Ради України з питань гендерної рівності та прийняття Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків». У результаті, 8 вересня 2005 р. було прийнято закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», а також, у Верховній Раді України п'ятого скликання було створено підкомітет з питань гендерної рівності у Комітеті з питань прав людини, національних меншин та міжнародних відносин. 21 листопада 2006 р. відбулись Парламентські слухання «Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи». Рекомендації цих слухань містили положення про поглиблення та конкретизацію моніторингу виконання Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», а також виокремили проблематику недостатнього та однобічного трактування понять, пов'язаних із гендерною рівністю, що ускладнює механізм впровадження Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків».

Розширений юридичний та політологічний аналіз проблемних питань впровадження гендерного законодавства в Україні є предметом досліджень Т. Мельник, О. Рудневої, С. Плотяна, А. Колодій, О. Ярош, К. Левченко, О. Суслової, А. Чигрин, Л. Кобилянської та ін.

Перспективи діалогу досліджуваних нами ціннісних парадигм нерозривно пов'язані із проблемністю розриву між політичними структурами радянського стибу які механістично зазнали «перебудови» відповідно до західного демократичного зразка та внутрішньою скерованістю громадянського суспільства на втілення свободи. Цей розрив під різними теоретико-методологічними ракурсами розкривають В. Денисенко, С. Кримський, Р. Кісь, С. Рябов, В. Климончук, Ю. Привалов, А. Колодій, Г. Світа, О. Донченко, Ю. Романенко, Ю. Пахомов, С. Павленко, З. Самчук, М. Михальченко, М. Шаповаленко, В. Тарасенко, В. Врублевський та ін. Зокрема, досліджуючи дискурс свободи, В. Денисенко, В. Климончук та Ю. Привалов зауважують, що «в Україні, де процес формування громадянського суспільства й держави мав особливу, а головне, – одночасну логіку, цінність держави, влади, незалежності стали каменями спотикання на шляху до структуризації вільного суспільства та якісно нових владних відносин. Утім, це не означає, що потрібно цілком відкидати можливість такого оцінювання явищ у транзитних станах буття політичної системи, соціальних відносин. Вияви схилення перед згаданими інституціями не повинні мати гіперболізаційних форм. Це може призвести до відтворення в суспільстві патріархальних форм кореляції й винесення молодії держави на задвірки цивілізаційного процесу» [3, с. 177-178].

Отже, лінійні системи політики зазнали позірного розвінчання в контексті краху ідеології та засудження тоталітаризму (деструкції піддано не формальну структуру системи, а її ціннісно-ідеологічні засади), розкрили імпульси, генеровані зародженням громадянського суспільства та набули значення «ідеальної форми» демократії, яку імітують транзитні системи політики в умовах розриву зв'язків із соціальним середовищем та замкнутості політичного простору під дією принципу самозбереження системи.

Ситуація «переходу» є надзвичайно делікатною, адже маніфестує стан, за якого політичні зв'язки є темпоральними, а система закладає власне руйнування під дією нових демократичних принципів. Тут виявляється парадоксальність сучасної української системи політики: імітація лінійної конфігурації передбачає скерованість на самозбереження, а виклики демократичного розуміння свободи – докорінну трансформацію від моменту руйнування підґрунтя лінійних зв'язків попередньої політичної системи («перебудова») через генезу зв'язків із соціальним середовищем та дискретну інтеграцію в буття соціуму відтворення лінійних систем української політики. Натомість, в Україні відбувається імітація демократичного розвитку за фактичної реанімації політичних зв'язків радянського типу у замкнутій циклічності політичної системи. Дана ситуація потребує також циклічності просторово-часових координат, адже реальна часова протяжність вносить динаміку зміни. Збереження політичної системи перехідного типу є нелегітимним, оскільки суперечить логіці її функціональної скерованості. Чи не єдиний варіант, за якого дана система політики є легітимною є варіант позачасового вакууму зовнішнього середовища. На нашу думку, метанаратив «перехідного періоду», чи у інших політологічних детермінантах на кшталт «країни, що розвивається», «країни Третього світу» заміщає реальну

дійсність простору та часу вакуумом політичних імітацій. В даному випадку Україна задіяна у глобальні розриви, пов'язані із «заходом метанаративів» (Ліотар), а також асинхронністю та специфікою локального контексту, детермінованою складністю історичного спадку.

У праці «Україна доби межичасся. Блиск та убозтво куртизанів», (1998 р.) М. Михальченко та З. Самчук акцентують на ролі політичної експансії, яка вплинула та впливає на структурування політичних систем в Україні: «...Справжнім прокляттям України стала орієнтація на Візантію. В цьому дійсно є якийсь історичний фатум: спочатку київські князі Олег, Ігор, Святослав з параноїдальною наполегливістю намагаються поприбавати свої щити на брамі Константинополя; потім князь Володимир визнає безперечний авторитет Константинополя, приймаючи візантійську модифікацію християнства; а далі все на гурт – цезарепапізм, нещирість, розбратаність, зверхність Московщини, відібрана історія, традиції, мова, вивезені релігійні святині, викрадена назва первісної української держави Русі, поразка під Полтавою, неспроможність відстояти державу, голодомори, висилання до Казахстану, в Сибір, на Далекий Схід, знущання, гвалт, розстріли.. Таке враження, ніби тисячу років тому комета українства попала в фатальне бісівське гравітаційне поле і, вичерпуючи останній енергетичний потенціал, нині догорає на чужинській орбіті» [9, с. 227]. Така ретроспектива викликає гучний дисонанс із перспективою формування нової лінійної системи політики із центральною віссю національної ідеї, яскраво розкритої у дискурсивно – інтерпретативному вимірі Р. Кісем. Дослідник визначає національну ідею поза вузькими ідеологічними рамками із притаманними для них спрощеннями та структурними елементами метанаративу – героєм («Пророк нації», «борець за»), складними випробуваннями та великою метою (війна за незалежність). Оригінальною є його позиція щодо суті та ролі національної ідеї – розташовуючи її в якості середньої осі розвитку української системи, автор позбавляє її ознак метанаративу, заміщаючи їх ознаками дискурсивної політичної мережі: «Українську ідею як щонайширше, і вельми «багатоповерхове» (політопосне, різноситуативне, різнодискурсивне, полівалентне – у плані поєднуваності із дуже і дуже багатьма – не тільки способами та рівнями соціокультурного кодування – різноспрямованими та різноплощинними способами життєдіяльності та життєформами, - разом із ментальними репрезентаціями цих останніх) майже не розглядали як вкорінену-вплетену в саме життя (буквально занурену у дійсні – із погляду філософської феноменології – потоки переживань життєвіту – життєвого середовища, як середовища співдії та протиборства людей у «межах» діалогічного акту, у дійсних комунікативних «ланцюжках», у безлічі символічних між особових та між групових інтеракцій, а не лише у макрополі політики и то на бойовиську в якійсь баталії, чи то в макрокреатосфері так званої загальнонаціональної культури)...» [6, с. 8-9]. Розбудована лінійна система зазвичай реагує на виклики політичних мереж їх локалізацією в дискретних, однак пізнаваних нею сферах-контекстах (громадянське суспільство, міжнародна спільнота) та формуванням зв'язків – різноманітних, поліфункціональних, відкритих (фінансова, ресурсна, інформаційна підтримка Уряду) та таємних (розвідка, шпіонаж), для власного балансу та збереження. В умовах слабкості, неінтегрованості, імітативного функціонування лінійної системи політики, зв'язки із мережами послаблюються, стають маргінальними або й руйнуються.

Простір множинного партикуляризму політичних мереж із їхніми ціннісними означеннями займають метанаративи, що претендують на форму цілісної лінійної системи або принаймні домінуючу роль у її імітації (комунізм, національний та регіональний шовінізм, сепаратизм, тощо). Замість поглибленої та активної медіації у суперечці сучасних українських дискурсивних мереж (через соціальне конструювання національної ідеї, української ідентичності, політичної волі до партикулярного консенсусу (у дискурсивній інтерпретації Габермаса), тощо) політична система витворена через взаємодію та протистояння домінуючих лінійних систем, які через принципову неузгодженість становлять еклектичний гібрид системи «перехідного періоду». Така система позбавлена репрезентативності, адже її зв'язки із іншими системами слабкі або неактуальні (легітимність забезпечує нею ж створений метанаратив), а також відкритості (вихід у середовище ставить її віч-на-віч із множинністю дійсних політичних мереж та штучністю підмурків власного конструкту). Іntenції та конфліктність згаданих лінійних систем не відповідає принципам суперечки, адже за своїм змістом вона є дифузною, взаємопроникною та взаємовигідною. Суперечка таких систем – це віртуальна суперечка, яка послаблює систему своєю всездозволеністю та наперед заданою площиною результатів.

У підсумку йдеться не про справедливість (в цьому випадку інтереси та «сторони» діалогу мають формуватись поза системою і розпізнаватись нею юридично в момент конфлікту чи політично – в момент потенційного виникнення конфліктогенної ситуації), а про її довільну імпровізацію («сторони» та інтереси визначені заздалегідь, а система проектує результат через фіксовану в даний момент конфігурацію сил). Справедливість стає не ціннісною детермінантою, розгортаючись у нескінченній процесуальності одиничних, принципово несумісних, різноякісних та різноспрямованих запитів, а технічною імплікацією наперед запрограмованого та нормативно означеного політичного порядку. Даний стан політичної системи С. Макеєв називає «формальною легальністю» [8, с. 5], пояснюючи цим терміном невелику підтримку суспільством держави, не зважаючи на легітимність виборчого процесу. О. Дергачов детально описує відсутність зв'язків між політичними партіями та громадянським суспільством та наявність зв'язків між політичними партіями та кланово-олігархічними групами натомість. В даному випадку філософська дискусія з приводу системозапочатковуючої цінності, якою може бути в політиці справедливість (Дж. Роулз, О. Гьофе, Ж-Ф. Ліотар) чи свобода (Х. Арндт, А. Хеллер, Дж. Батлер) попри очевидні відмінності стратегій впровадження ідентифікують необхідність трансформації системи у відповідності до нових викликів.

Проблемність українського контексту полягає у тому, що лінійні системи політики множаться, точніше «копіюються» у державній ієрархії, відрізняючись тільки метанаративами та переймаючи ролі політичних мереж. Така диверсифікація лінійності позбавляє державу винятковості та прерогативи на лінійне структурування та прирікає на стан віртуальної мережі, якій не довіряє суспільство і яку нормативно, економічно та політично лімітує міжнародна спільнота. Криза на системному рівні відбивається на інших рівнях – культурному, приватному, демографічному, ментальному. Вона має великий вплив на ситуацію щодо рівності можливостей жінок та чоловіків.

Стан української політичної системи вносить дисбаланс між формальними процедурами та процесуальними практиками. У гендерному аспекті законотворча

діяльність не деталізується на виконавчому рівні із напрацюваннями відповідних рекомендацій щодо змін до законодавства, а подається в спрощених та узагальнених планах дій та звітах про їхнє виконання. Зазвичай, звіти надаються профільним Комітетам в Парламенті України, однак залишаються важкодоступними для громадськості. Політико-правовою «точкою відліку» гендерних вимірів систем політики в Україні стало прийняття Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року, у якому вводяться виміри гендерно-правової експертизи та відображення органами державної статистики показників становища жінок та чоловіків у всіх сферах життя суспільства. Можна припустити, що внаслідок загальної системної кризи, неефективно спрацьовують також окремі функції держави, оскільки лінійне продовження прийнятого рішення у його виконанні та оцінці усього процесу із формуванням нового запиту до законодавця порушується внаслідок руйнування внутрішніх системних зв'язків та послабленості зовнішнього контролю за рівнем та якістю виконання прийнятих рішень. В будь-якому випадку, на урядовому рівні немає відкритої та оприлюдненої української аналітичної моделі інкорпорації гендерної перспективи із конкретними специфікаціями для органів виконавчої влади. Внутрішньо вибудованого методологічного підходу щодо гендерного інтегрування на урядовому рівні публічно не репрезентовано.

Отже, розкриваючи дію принципів постмодернізму в українському контексті, ми виявили низку ціннісних суперечностей, які здійснюють вагомий вплив на політичну систему України. Межі метанаративів, насамперед межі двох великих цивілізацій – Східної та Західної та відповідних ціннісних архетипів, а також межі між чоловічим та жіночим просторами складають підґрунтя особливостей структуривання політики на системному рівні в Україні.

Список використаної літератури

1. *Богачевська-Хомяк М.* Білим по білому : Жінки в громадському житті України. 1884-1939. / М. Богачевська-Хомяк. – К. : Либідь, 1995. – 424 с.
2. *Вельш В.* Наш постмодерний модерн / В. Вельш ; пер. з нім. А. Л. Богачова, М. Д. Култаєва, Л. А. Ситніченко. - К. : Альткпрес, 2004. – 328с.
3. *Денисенко В.М.* Дискурс свободи : утопія та реальність вибору / В.М. Денисенко, В.Й. Климончук, Ю.О. Привалов. – Львів : Астролябія, 2007. – 212 с.
4. *Донченко О.* Архетипи соціального життя і політика. (Глибинні регулятиви психополітичного пвсаякдення) : Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К. : Либідь, 2001. – 334 с.
5. *Захер-Мазох Л фон.* Вибрані твори / Захер-Мазох Л фон. ; пер. з нім. Т. Гора. – Львів : Літопис, 1999. – 396 с.
6. *Кісь Р.* Фінал третього Риму. Книга друга. Остеронь Азіопи / Р. Кісь. – Львів : Літопис, 2007. – 506 с.
7. *Лиотар Ж.-Ф.* Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар ; пер. с фр. Н. А. Шматко. – М. : Институт экспериментальной социологии ; СПб. : Алетейя. 1998. – 160 с.

8. *Макеев С.* Десятилетний кризис легитимности правящих элит / С. Макеев // *Політична думка*. – 2001. – №3. – С. 5–9.
9. *Михальченко М.* Україна доби межичасся. Блиск та убозтво куртизанів / М. Михальченко, З. Самчук. – Дрогобич : Відродження, 1998. – 288 с.
10. *Пригожин И.* Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс ; пер. с англ. Ю. А. Данилов. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 312 с.
11. *Lyotard J-F.* The Inhuman : Reflections on Time / J-F. Lyotard ; translated by G. Bennington, R. Bowlby. – Cambridge : Polity Press, 1991. – 216 p.
12. *Rougemont D.* Die Krankheit Europas / D. Rougemont // *Merkur (Baden-Baden)*. – 1934. – № 1. – P. 20–35.

*Стаття: надійшла до редакції 27.05.2009
прийнята до друку 24.09.2009*

PERSPECTIVES FOR THE DIALOGUE OF THE VALUE PARADIGMS IN UKRAINE AS A PRINCIPLE OF THE POLITICAL SYSTEMATIZATION

Oleksandra Sorokopud

*Ivan Franko National University of Lviv, Institute of Philosophy
Department of theory and history of political science
Universytetska str, 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: olexandra@gmail.com*

The essence of the value paradigms in the Ukrainian political context through lenses of the postmodern interpretation of the language games was studied in the article. It was suggested to provide evaluation of political systems with the focus on the nature of dialogical relations. Perspectives for political dialogues on the borders of metanarratives in conditions of the problematic of the political systematization in Ukraine was reviewed.

Key words: the dialogue, language games, metanarratives, the political system, political values.

ПЕРСПЕКТИВЫ ДИАЛОГА ЦЕННОСТНЫХ ПАРАДИГМ В УКРАИНЕ КАК ПРИНЦИП СИСТЕМНОСТИ ПОЛИТИКИ

Александра Сорокопуд

*Львовский национальный университет им. И. Франко
Философский факультет, кафедра теории и истории политической науки
ул. Университетская 1, 79000, Львов, Украина
e-mail: olexandra@gmail.com*

В статье исследована сущность ценностных парадигм в украинском политическом контексте сквозь призму постмодернистской интерпретации

языковых игр. Внесено предложение, осуществлять оценку систем политики, фокусируя внимание на природу диалоговых отношений. Рассмотрено перспективы политических диалогов на границах метанарративов в условиях проблематики системности политики в Украине.

Ключевые слова: диалог, языковые игры, система политики, политические ценности.